

УДК 37.091.3(091)“1950/1999”

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/95-3-47>

Дмитро ШЕВЧЕНКО,
orcid.org/0009-0009-2825-4030

аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна) s0668889799@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ІДЕЙ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ У СВІТОВІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розкрито особливості формування ідей активного навчання у світовій педагогічній думці другої половини ХХ століття, що стали теоретичними передумовами їх упровадження у вищій освіті України досліджуваного періоду. Зростання інтересу до активних методів навчання у закладах вищої освіти Української РСР було зумовлене перебудовою системи освіти, пов'язаною з частковою демократизацією та послабленням жорстких політичних і ідеологічних обмежень. Особлива увага в цей період приділялася підвищенню якості підготовки фахівців шляхом упровадження активних методів навчання, що передбачали залучення студентів до самостійного конструювання знань, творчого пошуку та активної пізнавальної діяльності. Встановлено, зміни в системі освіти Української РСР зумовили перегляд її змісту та сприяли формуванню конструктивізму (1960–1980-ті рр.) як нового напрямку педагогічної думки. У межах цього підходу знання розглядаються не як готова інформація, а як результат самостійного конструювання здобувачем освіти на основі власного досвіду. Навчання постає як процес активної взаємодії, у якому викладач виконує роль фасилітатора й організатора пізнавальної діяльності. У результаті такі положення стають теоретичною основою активного навчання, і сприяють залученню студентів до творчого пошуку, рефлексії та взаємодії в освітньому процесі. Виявлено, що формування ідей активного навчання відбувалося під впливом концепцій Ж. Піаже, Дж. Дьюї, Л. Віготського та О. Леонтьєва, які підкреслювали визначальну роль діяльності, досвіду та соціальної взаємодії у розвитку особистості. Їхні підходи обґрунтовували активну участь особистості в пізнавальному процесі та використання дослідницьких і практичних методів навчання. Отже, активне навчання постає як комплексний педагогічний підхід, що поєднує діяльність, досвід, соціальну взаємодію та інтелектуальний розвиток особистості.

Ключові слова: активне навчання, конструктивізм, індивідуалізований підхід, активна діяльність, соціальна взаємодія, методи навчання.

Dmytro SHEVCHENKO,
orcid.org/0009-0009-2825-4030

PhD student at the Department of Educational Sciences and Innovative Pedagogy
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) s0668889799@gmail.com

THE FORMATION OF IDEAS OF ACTIVE LEARNING IN WORLD PEDAGOGICAL THOUGHT IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

The article examines the formation of ideas of active learning in world pedagogical thought in the second half of the twentieth century, which became the theoretical prerequisites for their implementation in higher education in Ukraine during the period under study. The growing interest in active teaching methods in higher education institutions of the Ukrainian SSR was driven by the restructuring of the education system, associated with partial democratization and the weakening of rigid political and ideological constraints. Particular attention during this period was paid to improving the quality of professional training through the introduction of active learning methods that involved students in independent knowledge construction, creative inquiry, and active cognitive activity. It has been established that changes in the education system of the Ukrainian SSR led to a revision of its content and contributed to the emergence of constructivism (1960s–1980s) as a new direction in pedagogical thought. Within this approach, knowledge is viewed not as ready-made information but as the result of learners' independent construction based on their own experience. Learning is understood as a process of active interaction in which the teacher performs the role of a facilitator and organizer of cognitive activity. Consequently, these principles became the theoretical foundation of active learning and promoted students' engagement in creative inquiry, reflection, and interaction within the educational process. It has been established that the formation of ideas of active learning was influenced by the concepts of J. Piaget, J. Dewey, L. Vygotsky, and A. Leontiev, who emphasized the decisive role of activity, experience, and social interaction in personal development. Their approaches substantiated active learner participation in the cognitive process and the use of research-based and practical teaching methods. Thus, active learning emerges as a comprehensive pedagogical approach that integrates activity, experience, social interaction, and the intellectual development of the individual.

Key words: active learning, constructivism, individualized approach, active activity, social interaction, teaching methods.

Постановка проблеми. У другій половині ХХ століття в педагогічній думці почали формуватися нові підходи й напрями, орієнтовані на активне навчання. Освітня практика поступово відходила від домінування репродуктивного засвоєння знань, оскільки їх проста передача виявилася недостатньо ефективною для формування здатності до самонавчання та самореалізації студентів. Натомість активне навчання передбачало залучення здобувачів освіти до пізнавальної діяльності, стимулювання творчого пошуку та самостійного конструювання знань, що відповідало викликам тогочасного суспільства.

На початку 1950–1960-х років у системі освіти Української РСР відбулися суттєві зміни, що сприяли її реформуванню та частковій демократизації, а також пом'якшенню жорстких політичних і ідеологічних впливів. Водночас держава зберігала провідну роль у контролі за освітньою сферою та продовжувала реалізовувати русифікаторську політику. Однією з ключових проблем залишалася якість підготовки фахівців (Микитенко, 2022: 224).

В Україні були окреслені конкретні напрями перебудови системи освіти, закріплені в Законі «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959 р.), Постанові Ради Міністрів СРСР «Про затвердження положення про вищі навчальні заклади СРСР» (1969 р.) та Постанові ЦК КПРС «Про подальший розвиток вищої школи та підвищення якості підготовки спеціалістів» (1979 р.).

Загальним трендом цього періоду стали програми дослідження методів активного навчання у системі різноманітних форм організації занять на окремих етапах навчального процесу у ВНЗ, які підкреслювали необхідність підвищення якості підготовки майбутніх фахівців шляхом упровадження активних методів навчання студентів.

Аналіз досліджень. Актуальність упровадження та застосування методів активного навчання у другій половині ХХ століття відображена у значній кількості методичної літератури, що видавалася у вищих навчальних закладах Української РСР. Зокрема, під керівництвом проф. Литвиненка Є. А. та Рибальського В. І. було підготовлено методичні рекомендації щодо застосування активних методів навчання, у яких зазначалося, що активне навчання, по суті, є навчанням діяльності. За їхніми твердженнями, використання таких методів забезпечує глибше засвоєння матеріалу, поданого під час лекцій і практичних занять, сприяє ефективній підготовці до майбутньої професійної діяльності та стимулює розвиток

наукової творчості студентів (Методичні рекомендації, 1982: 3).

Загальні аспекти активних методів навчання досліджувалися сучасними українськими науковцями, серед яких варто виокремити О. Башкір, М. Дяченко-Богун, Н. Постоюк, Т. Хому.

Проблематика діяльності зарубіжних учених, які заклали теоретичні та методологічні основи активного навчання, висвітлювалася у працях Н. Кравцової, О. Невкіпілової, Г. Суріної, Н. Чалої, О. Чекстєре, О. Чижової, М. Ямшинської та інших.

Однак повного висвітлення особливостей формування ідей активного навчання у світовій педагогічній думці зазначеного періоду не зроблено.

Метою статті є аналіз процесу формування і розвитку ідей активного навчання у світовій педагогічній думці другої половини ХХ століття. У роботі простежується еволюція наукових підходів до активізації пізнавальної діяльності студентів та визначаються провідні чинники, що впливали на становлення відповідних педагогічних концепцій.

Виклад основного матеріалу. Проведене історико-педагогічне дослідження свідчить, що суттєві зміни в системі освіти Української РСР зумовили перегляд її змісту. Зокрема, можна виокремити формування нового напрямку в освіті – конструктивізму (1960–1980-ті рр.), який, за даними М. Ямшинської, розглядає знання не як готову інформацію, що передається від викладача до учня, а як продукт, який учень конструює самостійно, спираючись на власне сприйняття та попередній досвід. У межах цього підходу навчання постає як процес активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Роль викладача полягає не в трансляції готових істин, а в супроводі, підтримці та створенні умов для самостійного конструювання учнем власного досвіду і знань (Ямшинська, Невкіпілова, 2019: 191).

За новим підходом, передача готових моделей, алгоритмів або рішень не вважається ефективним шляхом пізнання. Учень самостійно добирає інформацію, висуває гіпотези та ухвалює рішення, спираючись на власні пізнавальні структури. Конструктивне мислення проявляється у здатності встановлювати логічні зв'язки, проводити уявні експерименти та виходити за межі наявної інформації, що сприяє набуттю нового досвіду. А саморозвиток особистості відбувається у процесі безперервної взаємодії з соціальним і культурним середовищем. Знання формуються як результат цієї взаємодії та набувають особистісного змісту. У межах конструктивістської концепції навчання

має значення лише тоді, коли інформація сприймається як особисто важлива, пов'язується з попереднім досвідом і оцінюється відповідно до індивідуальних ціннісних критеріїв (Ямшинська, Невкіпілова, 2019: 192–193).

Отже, конструктивізм передбачає, що особистісне знання формується і розвивається у процесі мовної, культурної та соціальної взаємодії, яка визначає контекст розвитку та становлення особистості. Саме в цьому підході закладено ключові ідеї активного навчання, які згодом були ширше розвинені та застосовані в освітній практиці. Суттєве значення для зміни змісту освіти мали ідеї, сформульовані європейськими вченими, а сам термін «конструктивізм» уперше був ужитий Ж. Піаже наприкінці 1960-х років і набув широкого поширення у 1980-х роках. Основна ідея конструктивізму за Піаже полягає у створенні власного знання, яке формується в процесі розумової діяльності учня на основі попереднього досвіду та засвоєних знань. Учений підкреслював, що «знання не є копією дійсності, воно конструюється індивідом», а для пізнання предмета необхідна взаємодія з ним – «знати» означає модифікувати й трансформувати об'єкт та усвідомлювати процес цієї трансформації» (Ямшинська, Невкіпілова, 2019: 194).

Однією з ключових основ формування ідей активного навчання стала теорія когнітивного розвитку Ж. Піаже, яка наголосила на важливості залучення здобувачів освіти до самостійного конструювання знань та визначила необхідність організації навчального процесу з урахуванням вікових і когнітивних особливостей учнів. Це передбачає підбір змісту, методів і форм роботи відповідно до актуальної стадії розвитку дитини, що забезпечує ефективність засвоєння матеріалу та розвиток мислення. Згідно з цією концепцією, навчання має бути активним, а учні – залучатися до дослідження, експериментування та самостійного відкриття знань у процесі практичної діяльності. Крім того, теорія Ж. Піаже обґрунтовує доцільність індивідуалізованого підходу, оскільки темпи переходу між стадіями розвитку у дітей різні, що вимагає адаптації освітнього процесу до рівня пізнавальних можливостей кожного учня (Чекстере, 2008: 633).

Ж. Піаже підкреслював важливість соціального життя як чинника розвитку раціонального мислення та етичних уявлень. Усвідомлення власного «Я» потребує звільнення від примусу та можливості взаємодії думок. На початкових етапах ця взаємодія ускладнена між дитиною та дорослим через значну нерівність, дитина наслідує дорос-

лого, але водночас захищає себе, а не веде обмін думками. Лише індивіди, які сприймають один одного як рівних, можуть здійснювати розвиваючий взаємний контроль. Такі рівноправні відносини формуються серед дітей у процесі кооперації. Під час спільної діяльності виникає необхідність узгоджувати свою поведінку та думки з іншими. Зіткнення власної точки зору з чужою породжує сумнів і стимулює пошук доказів. Через встановлення кооперативних відносин діти починають усвідомлювати існування альтернативних точок зору (Чекстере, 2008: 634).

Продовження розвитку ідей активного навчання простежується в працях Дж. Дьюї, який обґрунтував два ключові принципи цього підходу: фокусування навчального процесу на учні та залежність будь-якого знання від його власного досвіду з можливістю активної участі у його конструюванні. Роль учителя полягала не у трансляції готових знань, а у функції провідника та зразка певної діяльності.

Дж. Дьюї розглядав досвід як повсякденний життєвий простір людини, що охоплює почуття, переживання та активну діяльність і формується через постійну взаємодію з навколишнім світом. Він заперечував сенс постановки питання про пізнання об'єктивної реальності, відокремленої від людини, вважаючи таке пізнання позбавленим практичного значення. Інтелект і наука, за Дж. Дьюї, мають інструментальний характер і слугують засобами досягнення практичних цілей, планування майбутніх дій, пошуку ефективних шляхів їх реалізації та розв'язання конкретних людських проблем (Чижова, 2015: 299).

У концепції Дж. Дьюї центральне місце посідає проблема узгодження науково-технічного поступу з системою гуманістичних цінностей. Філософ обґрунтовує необхідність інтеграції методів наукового мислення у сферу соціально-етичних відносин, розглядаючи їх як ефективний інструмент подолання суспільних суперечностей. Саме прагнення адаптувати логіку наукового пізнання до аналізу соціальних процесів визначає його послідовний інтерес до проблем методології мислення. На думку Дж. Дьюї, принципи, що лежать в основі розв'язання природничо-наукових і технічних завдань, можуть бути продуктивно застосовані й у сфері соціального життя.

Інтелект у філософії Дж. Дьюї трактується як механізм цілеспрямованої організації людської діяльності. За умов мінливого соціального середовища традиційні форми регуляції поведінки втрачають свою достатність, що зумовлює необхідність звернення до раціонального аналізу ситуації.

Інтелект забезпечує вибір оптимальних способів дії та сприяє переходу від стану невизначеності до усвідомленого розв'язання проблеми. Саме цей процес Дьюї окреслює як дослідження.

Разом із тим, аналізуючи практичні етапи дослідницької діяльності, Дж. Дьюї фактично визнає об'єктивну спрямованість пізнання на навколишню реальність. Однак у межах своєї гносеологічної позиції він відмовляється розглядати пізнання як відображення незалежного від суб'єкта світу. У його інтерпретації пізнання набуває статусу активної дії, спрямованої на перетворення досвіду, результатом чого є формування здатності людини ефективно орієнтуватися в проблемних ситуаціях і знаходити практичні рішення (Кравцова, 2018: 20).

Дж. Дьюї підкреслював провідну роль уміння самостійно приймати рішення на основі особистого досвіду. На його переконання, формування цієї здатності з раннього віку забезпечує кращу підготовленість людини до реальних життєвих викликів. Учений критично ставився до практики механічного заучування навчального матеріалу, вважаючи її такою, що знижує інтерес учнів до пізнання, і наполягав на необхідності пов'язувати зміст навчання з повсякденним досвідом дітей.

Педагогічна концепція Дж. Дьюї, на відміну від традиційних освітніх моделей, була спрямована на розвиток критичного й рефлексивного мислення через активну участь учнів у пізнавальному процесі. Навчання повинно було враховувати індивідуальні темпи засвоєння матеріалу та адаптуватися до потреб кожного учня. До основних принципів його підходу належать проблемність, інтерактивність і орієнтація на особистісний розвиток. Головною метою освіти Дж. Дьюї вважав створення умов для розкриття індивідуального потенціалу учнів і формування відповідальних, самостійних особистостей, здатних свідомо планувати свою діяльність, ухвалювати обґрунтовані рішення та відповідати за їх наслідки (Чала, 2020: 23).

Важливість ідей активного навчання підкреслюється у концепції Л. С. Виготського, де діяльність розглядається як провідний чинник психічного розвитку людини. Саме активна участь дитини у пізнавальній діяльності забезпечує розвиток їхніх когнітивних і творчих здібностей, що відповідає основним принципам активного навчання. Діяльність, опосередкована мовою та соціальною взаємодією, формує свідомість і особистість. Хоча перші праці вченого були присвячені проблемам свідомості та особистості, згодом його наукові інтереси зосередилися на аналізі

діяльності як фундаментальної основи розвитку психіки, що стало підґрунтям для формування культурно-історичної психологічної школи.

У педагогічному контексті ці ідеї означають, що розвиток дитини відбувається у процесі спільної діяльності з дорослим. Спочатку дорослий за допомогою слова та дії спрямовує поведінку дитини, організовує її активність і надає їй соціального змісту. Згодом дитина засвоює ці способи дії, інтеріоризує їх і починає самостійно діяти у світі, впливаючи не лише на власний розвиток, а й на взаємодію з дорослими. Тож, діяльність виступає механізмом переходу від зовнішнього соціального досвіду до внутрішнього особистісного розвитку (Суріна, 2022: 18).

У теорії О. М. Леонтєва, послідовника Л. Виготського, діяльність розглядається як визначальний чинник формування свідомості, де не свідомість породжує діяльність, а діяльність зумовлює розвиток свідомості. Діяльність має складну ієрархічну структуру, що відображає різні рівні організації людської активності.

Найвищий рівень становлять окремі види діяльності, які об'єднують сукупність дій, спрямованих одним провідним мотивом. Саме мотиви надають діяльності цілісності та визначають її смислову спрямованість. Водночас мотиви утворюють ієрархічну систему, яка повністю усвідомлюється людиною переважно в ситуаціях їхнього зіткнення чи внутрішнього конфлікту.

Другий рівень становлять дії – базові структурні одиниці діяльності. Дія завжди зорієнтована на досягнення усвідомленої мети й поєднує у собі як свідомий намір, так і поведінкову реалізацію. Через дію утверджується принцип активності особистості, а сама діяльність виходить за межі біологічних потреб і набуває соціального та духовного змісту.

Третій рівень утворюють операції – конкретні способи виконання дій. На відміну від дій, операції здебільшого здійснюються автоматизовано та мало усвідомлюються. Їхній характер залежить від сформованих у людини умінь, навичок і конкретних умов діяльності (Суріна, 2022: 20). Отже, у концепції О. Леонтєва діяльність постає як багаторівнева система, у межах якої формуються як свідомість, так і особистісна активність людини.

Висновки. Поступові зміни у системі української освіти другої половини ХХ століття сприяли формуванню ідей активного навчання та були пов'язані з частковою демократизацією навчального процесу й прагненням підвищити якість підготовки спеціалістів. Конструктивізм

як новий напрям педагогічної думки того періоду став теоретичним підґрунтям розвитку активного навчання, оскільки розглядав знання як результат самостійного конструювання студентом у процесі пізнавальної діяльності. Активне навчання, у свою чергу, реалізовувало ідеї конструктивізму в освітній практиці через залучення студентів до творчого пошуку, рефлексії та взаємодії.

Формування ідей активного навчання відбувалося під впливом концепцій Ж. Піаже, Дж. Дьюї, Л. С. Виготського та О. М. Леонтьєва, які підкреслювали провідну роль діяльності, досвіду та соці-

альної взаємодії у розвитку особистості та конструюванні знань. Їхні погляди обґрунтовували активну участь здобувачів освіти у пізнавальному процесі, застосування досліджень, експериментів і практичної діяльності як основних методів навчання. Водночас інтеграція наукових методів у соціально-етичну сферу сприяла формуванню відповідальності, самостійності та здатності приймати обґрунтовані рішення. Таким чином, активне навчання постає як комплексний педагогічний підхід, що поєднує діяльність, досвід, соціальну взаємодію та інтелектуальний розвиток учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башкір О. І. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі. *Педагогіка та психологія* : збірник наукових праць / за заг. ред. академіка І. Ф. Прокопенка, проф. С. Т. Золотухіної. Харків, 2018. Вип. 60. С. 33–44. URL: <https://zenodo.org/records/2539319> (дата звернення: 06.01.2026).
2. Дяченко-Богун М. М. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 14. С. 74–79.
3. Кравцова Н. Г. Єдність теорії та практики в контексті «Реконструкції у філософії» Дж. Дьюї: педагогічні аспекти. *Інноваційна педагогіка*. Одеса : ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2018. Вип. 6. С. 18–22. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2018/6/6_2018.pdf (дата звернення: 05.01.2026).
4. Методичні рекомендації з класифікації методів активного навчання. Київ : Київський інженерно-будівельний інститут, 1982. 15 с.
5. Микитенко М. Шкільна система на території України у 50–60-х роках ХХ ст. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Т. 2. Вип. 57. С. 224–229. URL: https://www.apfn-journal.in.ua/archive/57_2022/part_2/35.pdf (дата звернення: 06.01.2026).
6. Чала Н. Педагогічна діяльність Дж. Дьюї в електронному бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу». *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 11. С. 23–27. URL: <http://visnyk.ukrbook.net/article/view/254053> (дата звернення: 06.01.2026).
7. Чекстєре О. Ю. Погляди Ж. Піаже на особливості егоцентризму дитячого мислення. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ : Главник, 2008. Т. X. Психологія навчання, генетична психологія, медична психологія, ч. 8. С. 632–642.
8. Чижова О. М. Джон Дьюї та його прагматичні ідеї. *Форма сучасної національної української держави: реалії та перспективи* : матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 21–22 травня 2015 року). Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 298–301. URL: <https://enpuir.edu.ua/entities/publication/2da75a5f-2489-48c4-b658-4d0b1fdf530f> (дата звернення: 30.12.2025).
9. Постоюк Н., Рабчун І. Активні методи навчання майбутніх фахівців освітньої сфери у працях українських учених-педагогів. *Педагогіка*. 2018. № 2(8). С. 57–59. URL: <https://pedvisnyk.knu.ua/index.php/pedagogy/article/view/170/331> (дата звернення: 02.01.2026).
10. Суріна Г. Культурно-історична теорія психіки людини Л. С. Виготського як підґрунтя діяльнісного підходу сучасної української педагогіки. *Дитина... як зоряний світ і наша планета* : тези доповідей педагогічних читань до 125-річчя Лева Виготського (м. Миколаїв, 25 листопада 2021 р.). Миколаїв : ОПППО, 2022. С. 18–22. URL: https://repository.moiprro.mk.ua/upload/18-09-22_83608750.pdf (дата звернення: 10.01.2026).
11. Ямшинська М. В., Невкіпілова О. Я. Освітній процес у контексті ідей конструктивізму. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Т. 2. Вип. 11. С. 191–195. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_2/44.pdf (дата звернення: 11.01.2026).
12. Хома Т. В. Активні методи навчання у вищій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. Т. 3. С. 149–152. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e45c0c2c-27c8-4122-9ad9-53ffe4055d25/content> (дата звернення: 11.01.2026).

REFERENCES

1. Bashkir O. I. (2018) Aktyvni y interaktyvni metody navchannia u vyshchii shkoli. [Active and interactive teaching methods in higher education] *Pedahohika ta psykholohiia* : zbirnyk naukovykh prats / za zah. red. akademika I. F. Prokopenka, prof. S. T. Zolotukhinoi. Kharkiv. Vyp. 60. S. 33–44. URL: <https://zenodo.org/records/2539319> (data zvernennia: 06.01.2026). [in Ukrainian].
2. Diachenko-Bohun M. M. (2014) Aktyvni metody navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi. [Active learning methods in higher education] *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*. Vyp. 14. S. 74–79. [in Ukrainian].
3. Kravtsova N. H. (2018) Yednist teorii ta praktyky v konteksti «Rekonstruksii u filosofii» Dzh. Diui: pedahohichni aspekty. [Unity of theory and practice in the context of "Reconstruction in philosophy" of John Dewey: the Pedagogical

aspects] Innovatsiina pedahohika. Odesa : PU «Prychornomorskyi naukovo-doslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii». Vyp. 6. S. 18–22. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2018/6/6_2018.pdf (data zvernennia: 05.01.2026). [in Ukrainian].

4. Metodychni rekomendatsii z klasyfikatsii metodiv aktyvnoho navchannia. [Methodological recommendations for the classification of active learning methods] Kyiv : Kyivskiy inzhenerno-budivelnyi instytut, 1982. 15 s. [in Ukrainian].

5. Mykytenko M. (2022) Shkilna systema na terytorii Ukrainy u 50–60-kh rokakh XX st. [School system in Ukraine 50-60s of the XX century] Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. T. 2. Vyp. 57. S. 224–229. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/57_2022/part_2/35.pdf (data zvernennia: 06.01.2026). [in Ukrainian].

6. Chala N. (2020) Pedahohichna diialnist Dzh. Diui v elektronnomu bibliohrafichnomu resursi «Vydatni pedahohy Ukrainy ta svitu». [Pedagogical activities of J. Dewey in the electronic bibliographic resource “Outstanding teachers of Ukraine and the world”] Visnyk Knyzhkovoї palaty. № 11. S. 23–27. URL: <http://visnyk.ukrbook.net/article/view/254053> (data zvernennia: 06.01.2026). [in Ukrainian].

7. Chekstere O. Yu. (2008) Pohliady Zh. Piazhe na osoblyvosti ehotsentryzmu dytiachoho myslennia. [J. Piaget's views on the features of egocentrism in children's thinking] Aktualni problemy psykholohii : zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy / za red. S. D. Maksymenka. Kyiv : Hlavnuk. T. Kh. Psykholohiia navchannia, henetychna psykholohiia, medychna psykholohiia, ch. 8. S. 632–642. [in Ukrainian].

8. Chyzhova O. M. (2015) Dzhon Diui ta yoho prahmatychni idei. [John Dewey and his pragmatic ideas] Forma suchasnoi natsionalnoi ukrainskoi derzhavy: realii ta perspektyvy : materialy Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii (m. Kyiv, 21–22 travnia 2015 roku). Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova. S. 298–301. URL: <https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/2da75a5f-2489-48c4-b658-4d0b1fdf530f> (data zvernennia: 30.12.2025). [in Ukrainian].

9. Postoiuk N., Rabchun I. (2018) Aktyvni metody navchannia maibutnikh fakhivtsiv osvitnoi sfery u pratsiakh ukrainskykh uchenykh-pedahohiv. [Active methods of training future specialists in the educational sphere in the works of Ukrainian scientists and educators] Pedahohika. № 2(8). S. 57–59. URL: <https://pedvisnyk.knu.ua/index.php/pedagogy/article/view/170/331> (data zvernennia: 02.01.2026). [in Ukrainian].

10. Surina H. (2022) Kulturno-istorychna teoriia psykhyky liudyny L. S. Vyhotskoho yak pidgruntia diialnisnoho pidkhotu suchasnoi ukrainskoi pedahohiky. [Cultural and historical theory of the human psyche of L.S. Vygotsky as the basis of the activity approach of modern Ukrainian pedagogy] Dytyna... yak zorianyi svit i nasha planeta : tezy dopovidei pedahohichnykh chytan do 125-richchia Leva Vyhotskoho (m. Mykolaiv, 25 lystopada 2021 r.). Mykolaiv : OIPPO. S. 18–22. URL: https://repository.moippo.mk.ua/upload/18-09-22_83608750.pdf (data zvernennia: 10.01.2026). [in Ukrainian].

11. Yamshynska M. V., Nevkipilova O. Ya. (2019) Osvitnii protses u konteksti idei konstruktyvizmu. [The educational process in the context of constructivist ideas] Innovatsiina pedahohika. T. 2. Vyp. 11. S. 191–195. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_2/44.pdf (data zvernennia: 11.01.2026). [in Ukrainian].

12. Khoma T. V. (2020) Aktyvni metody navchannia u vyshchii shkoli. [Active teaching methods in higher education] Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. № 69. T. 3. S. 149–152. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e45c0c2c-27c8-4122-9ad9-53ffe4055d25/content> (data zvernennia: 11.01.2026). [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 23.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

